

IMPLICAȚII ALE INTERNETULUI ASUPRA PSIHOLOGIEI COPILULUI

IMPLICATIONS OF THE INTERNET ON CHILD PSYCHOLOGY

SABĂU Lidia, *doctoranda, Științe ale Educației,*
sabaulidia05@gmail.com,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”,
Chișinău, Republica Moldova
ORCID iD: 0000-0002-2858-7232

CZU: 159.922.7:004.738.5

Abstract: The rapid social change, the rapid evolution of technology that we are witnessing, the education carried out in the online environment due to the conditions imposed by the pandemic period came together with the multitude of case studies assumed by the online environment. In order to continue training, teachers had to look for digital solutions both for organizing the instructional-educational act and for the effective realization of the teaching-learning-evaluation process. On the other hand, students were mobilized to continue their studies, even if this process no longer took place in the classroom. The transition from the physical environment of the act of education to the online environment represented a psychological shock for both the trainers and the trained. The multitude of virtual information and temptations raises many questions regarding the effects of massive technology on children. These digital materials can affect the act of training, if there is not a concise sorting of the digital resources necessary for learning, but also a rigor in spending time in the online environment. This is why there is a need for coherence and speed in the effective organization of learning in the digital environment, but also practical solutions for personal development outside the virtual environment.

Keywords: psychological implications, digital environment, social networks, psychological safety.

Rezumat: Schimbarea socială rapidă, evoluția tehnologiei în ritm alert la care asistăm, educația desfășurată în mediul online datorită condițiilor impuse de perioada pandemică au venit la pachet cu multitudinea de cazuistici presupuse de mediul online. Pentru a continua instruirea, profesorii au fost nevoiți să caute soluții digitale atât de organizare a actului instructiv-educativ, cât și de realizare efectivă a procesului de predare-învățare-evaluare. Pe de altă parte, elevii au fost mobilizați să-și continue studiile, chiar dacă acest proces nu mai avea loc în sala de clasă. Trecerea din mediul fizic al actului de educație în mediul online a reprezentat un șoc psihologic atât pentru formatori, cât și pentru cei formați. Multitudinea de informații și tentații din virtual ridică numeroase întrebări vizavi de efectele tehnologizării masive asupra copiilor. Aceste materiale digitale pot afecta actul instruirii, dacă nu se face o triere concisă a resurselor digitale necesare învățării, dar și o rigoare în petrecerea timpului în mediul online. Iată de ce este nevoie de coerență și de celeritate în organizarea eficientă a învățării în mediul digital, dar și de soluții practice de evoluție personală în afara mediului virtual.

Cuvinte-cheie: implicații psihologice, mediu digital, rețele sociale, siguranță psihologică.

1. Introducere

Segmentul de interes al articolului de față îl reprezintă copiii și adolescenții „nativi digitali” [9], deoarece ei se dezvoltă integrând tehnologia în procesul creșterii și maturizării lor, tehnologie care își pune amprenta în formarea personalității.

Accesul copiilor în lumea digitală a fost favorizată în ultimii ani de pandemie și de necesitatea continuării învățării. În prima fază a trecerii de la învățarea din sala de clasă în mediul online, toți actorii procesului instructiv-educativ, atât profesorii, cât și elevii, au accesat cu timiditate varianta învățării de acasă, mai ales pentru că nu au fost pregătiți în prealabil pentru o

astfel de schimbare. Profesorii au fost nevoiți să-și adapteze actul predării, iar elevii au fost nevoiți să adopte noua variantă de școală, astfel încât să continue educația.

Conform Raportului de cercetare evaluativă „Școala Online”, *elevul are acces la informația digitală, dar nu are obișnuința de a învăța în acest sens*, device-urile fiind mai degrabă utilizate pentru socializare, muzică și entertainment [2]. Problema pe care o ridicăm în articolul de față este eficiența dispozitivelor electronice în formarea și dezvoltarea copiilor, prin expunerea unor beneficii și a unor aspecte negative presupuse de accesarea internetului. Suntem de opinie că, dacă accesul la mediul online se face în mod controlat și conform unui program clar stabilit, educația și formarea copilului nu ar trebui să aibă de suferit.

2. Accesul copiilor la internet și rețele sociale

Plecăm în cercetarea noastră de la „Studiul privind utilizarea Internetului de către copii”, publicat de organizația „Salvați Copiii” și „Ora de net” în luna februarie 2022, studiu realizat în perioada iulie-august 2021 [13]. Conform datelor înregistrate, principalele trei activități desfășurate online sunt urmărirea conținutului online postat de alți utilizatori, jocurile și navigarea pe rețelele sociale. Ca activități online cu procente mai mici ar fi căutarea și folosirea de informații pentru școală, urmărirea filmelor online, a tutorialelor, descărcarea de filme, aplicații, instrumente utile, informarea despre situații și fenomene de actualitate, publicarea de conținut propriu, distribuirea de conținut către alți utilizatori.

Conform studiului amintit, vârsta la care copiii susțin că au început să acceseze mediul online se situează în jurul vârstei de 8 ani. Dispozitivele pe care le utilizează copiii pentru a intra pe Internet sunt telefonul (în marea majoritate a cazurilor), laptopul, tableta, computerul și alte dispozitive [3]. Băieții, copiii sub 12 ani și cei din mediul urban își petrec timpul online pentru a se juca. Rețelele de socializare sunt folosite mai ales de către adolescenți și de către fete. În comparație cu băieții, fetele se informează despre fenomene de actualitate, distribuie conținut propriu sau urmăresc persoane publice online [Idem].

În fața ecranelor, pe toate dispozitivele, într-o zi obișnuită, majoritatea copiilor, indiferent de vârstă, gen sau mediu de proveniență, petrece peste 3 ore online. Foarte puțini sunt cei care afirmă că navighează pe Internet mai puțin de o oră într-o zi obișnuită. Ca platformă agreată de copiii peste 14 ani, atât din mediul urban, cât și din cel rural, s-ar afla Facebook. Instagram și Tiktok sunt utilizate de copiii peste 14 ani, preponderent de fete și de cei din mediul rural. Whatsapp și Youtube sunt utilizate de toți copiii, în mod similar, fără diferențe de gen, vârstă sau mediu [Idem].

Conform raportului de țară DESI 2019 și 2020a, internetul este utilizat cu preponderență pentru comunicare, accesarea rețelelor sociale, segment în care România se află pe primul loc în Uniunea Europeană, cu 86% dintre utilizatorii de internet din România prezenți pe rețelele de socializare, față de 65% din media europeană. La alte aspecte de interes (știri, muzică, educație online, servicii bancare, cumpărături) România se află pe ultimele locuri [4],[5].

3. Avantaje ale mediului de informare digital

Internetul presupune o imensitate de resurse și instrumente benefice actului de instruire. Toate informațiile se află la un click distanță și e foarte facilă cunoașterea, din orice domeniu. Internetul **eficientizează**, astfel, logistica vieții cotidiene și oferă soluții la toate căutările: sănătate, educație, cumpărături, sfaturi practice din orice domeniu, călătorii etc.

Modalitățile de utilizare a tehnologiei digitale determină avantajele pe care le oferă, pentru că pe măsură ce tehnologia avansează, și oportunitățile se diversifică.

Un aspect pozitiv foarte apreciat al digitalizării este **conectivitatea**: mediul digital oferă o variantă rapidă de conectare și interacționare direct cu cei dragi - familia, prietenii, colegii. Totodată, se accesează informații, educație sau divertisment, oricând și de oriunde.

Internetul permite oricui posibilități nelimitate atunci când este vorba despre **creativitate**, **inovație**, de a crea rețele de oameni, de a crește din punct de vedere financiar, de a socializa sau relaționa cu persoane cu interese asemănătoare.

Nu în ultimul rând, internetul oferă **asistență și ajutor medical**, prin informații, rețele suport, care pot influența viața în mod decisiv.

4. Implicații negative ale utilizării internetului

Accesarea mediului online de către copii într-un mod nevinovat, naiv sau nesupravegheat, poate avea consecințe negative pe termen lung. Exemplele pe care copiii le vizualizează în online pot influența dezvoltarea personală, gândirea, imaginația, conduita, scara de valori.

Copiii imită pe cei mari mai ales, fără să aibă putere de discernământ, așa cum bine puncta în studiile sale Albert Bandura [1]. Observăm comportamente ale adulților foarte bine reproduse de către cei mici, mai ales dacă e vorba despre aspecte negative ale vieții cotidiene: **apostrofare, bârfă, injurii, prejudecăți, bullying, conflicte, violență, atitudini și comportamente deviate**. Dacă adulții prezintă propriilor copii comportamente defectuoase atunci când e vorba de timp petrecut pe dispozitivele electronice, vom regăsi în comportamentul copiilor destule elemente din ceea ce văd că fac cei mari: vorbire necuviincioasă, acte de violență, atitudini nepotrivite în diverse situații cotidiene. Problema celor mici este, de fapt, problema celor mari: atitudinile negative se copiază, timpul petrecut pe dispozitive este nelimitat, nu există control parental, copilul are libertatea de a explora orice zonă care îi este interzisă, în mod normal, de pe internet. Marea majoritate a adulților este conectată la internet și rețele de socializare în marea majoritate a timpului, ceea ce înseamnă o mai puțină vigilență în supravegherea și educația copiilor, o mai slabă concentrare și o conexiune redusă cu mediul real.

După perioada pandemică, foarte mulți părinți se plâng de problemele psihice ale propriilor copii: **însingurare, autoizolare, comportamente deviate** față de alte persoane sau față de propria persoană, precum și accese de furie. Cine se face vinovat de o astfel de situație din viața copiilor? Vorbim aici de probleme psihologice și de construcție a identității, întrucât **scade încrederea în sine și în ceilalți**, se adoptă o **imagine negativă asupra lumii și vieții**, are loc o **distanțare socială în viața reală**, se instaurează **frustrări** de diferite naturi, precum și inducerea în eroare din cauza unor **știri false** etc.

Cum toate informațiile se află la un click distanță, elevii, în formarea lor, nu mai știu să exploreze natura, să caute informații, să lucreze colaborativ împreună cu alți colegi, pentru a face echipă, devenind, astfel, niște terminații ale dispozitivelor electronice. Iată că de aici rezultă o **scădere a atenției** față de ceea ce contează, față de ceea ce este important, diminuându-se capacitatea de atenție, gândirea în profunzime și chiar concentrarea pe termen lung.

Adăugăm aici că pe internet copiii sunt jigniți, amenințați, deranjați, primind mesaje supărătoare de la persoane cunoscute online, **cyberbullying-ul** fiind un alt fenomen foarte des întâlnit în rândul copiilor și tinerilor care accesează internetul.

Un alt dezavantaj al digitalizării este **conectivitatea excesivă**, pentru că accesarea la orice, oricând și de oriunde produce stres, insomnii, anxietate, epuizare, pierzând contactul cu realitatea. Platformele de internet care atrag și mențin atenția utilizatorilor generează dependență și duc la scăderea încrederii în organizarea socială.

5. Metode de ameliorare ale efectelor negative ale platformelor sociale digitale

Digitalul are marele avantaj că este accesibil tuturor oamenilor, indiferent de vârstă. De la cele mai fragede vârste, copiii primesc dispozitive electronice și au acces la diverse materiale conforme vârstei, în speranța părinților că astfel copilul va sta liniștit și nu va deranja. Unii părinți permit accesul, ba chiar încurajează accesul copiilor la digital, înaintea vârstei de un an. Un astfel de copil va avea probleme de comunicare cu ceilalți, se va autoizola, va considera că virtualul este o existență confortabilă la care poate avea acces oricând: la un click distanță.

Un **control parental** induce copiilor sentimentul de control din partea părinților, constrângând copiii să aibă un program de acces la dispozitive, precum și o verificare a platformelor și informațiilor accesate de către cei mici. Fără un program clar stabilit și o restricționare a accesului copilului la anumite site-uri, cel mic va avea tendința să se aventureze și să se piardă în virtual din punct de vedere psihic, considerând online-ul o a doua lui natură.

Pe de altă parte, părinții trebuie să ofere copiilor un **exemplu personal** atunci când este vorba despre utilizarea dispozitivelor electronice. Dacă adultul stă toată ziua conectat, cu telefonul în mână sau în imediata lui apropiere, copilul va considera această stare o normalitate. Dacă adultul accesează jocuri cu violență sau joacă astfel de jocuri online împreună cu copilul, acesta din urmă va duce în viața reală elemente de violență din mediul digital, creând situații neplăcute conflictuale în grupurile de copii. Uneori copiii nu pot face diferența între ceea ce e bun și ceea ce e rău decât cu ajutorul adulților, ei învățând prin **descoperire și explorare**, cum bine observa J. Piaget.

Iată de ce **educația primită în familie** este foarte importantă în formarea copiilor. Cei mici ar trebui implicați în treburile casnice, ar trebui responsabilizați cu diverse activități necesare în gospodărie, pentru că timp de calitate părinte-copil nu înseamnă că fiecare este conectat la propriul dispozitiv, cu pierderea noțiunii timpului, ci realizarea de acțiuni concrete în mod fizic, în natură, fără acces la dispozitive.

Școala joacă un rol important în formarea elevilor pentru viață și trebuie să îi facă pe elevi să conștientizeze că dispozitivele electronice trebuie să fie niște instrumente care să ajute în dezvoltarea personală, și nu niște acaparatori de energie personală și timp.

Timpul petrecut în online, dacă nu e timp de instruire, este o acțiune cronofagă, or acest aspect trebuie conștientizat de fiecare individ în parte, indiferent de vârstă. Petrecerea **timpului în natură, realizarea de activități fizice și sportive în aer curat** sunt tot atâtea soluții pentru o deconectare temporară de la dispozitive și ecrane.

Pentru incidentele petrecute pe Internet, copiii trebuie să discute cu cineva. **Discutarea cu un adult** despre violența psihologică din zona cyberbullying-ului conduce la soluții care să protejeze copilul de situații neplăcute create în mediul virtual.

Consilierul școlar și psihologul școlar sunt persoane cu expertiză în domeniu care pot furniza soluții de reconectare cu realitatea.

Considerăm că implicarea celor mari (părinți și educatori) în educația celor mici reprezintă soluția cea mai la îndemână pentru a diminua influențele negative ale digitalului în formarea personalității.

6. Concluzii

Timpul alocat în mediul online poate afecta comportamentul, vorbirea și gândirea copiilor. Personalitatea poate fi afectată în mod dramatic, dacă lipsește discernământul celor mici sau supravegherea lor de către adulți.

Studiile realizate asupra avantajelor și dezavantajelor utilizării internetului de către copii au reliefat faptul că există o *determinare reciprocă între acestea, iar soluția pentru minimizarea efectelor negative și potențarea celor pozitive este formarea competențelor lor digitale și a capacității de reziliență, cu rol protectiv în gestionarea riscurilor* [10].

Cercetările în domeniu nu oferă un răspuns concis legat de efectele tehnologiei asupra copiilor. Se conturează, totuși, două mari direcții: pe de o parte, susținerea avantajelor tehnologiei digitale prin varietatea experiențelor educative și creative destinate copiilor [8], [7], [12], pe de altă parte, atragerea atenției asupra riscurilor din punct de vedere psihologic, social sau fiziologic, derivate din prezența în online, precum și faptul că utilizarea internetului afectează dezvoltarea și starea de bine a copiilor [12], [6], [11].

Medierea digitală școlară devine, astfel, un imperativ, întrucât școala ocupă o poziție strategică în educația tinerelor generații și trebuie să ofere șanse egale tuturor copiilor în formarea competențelor digitale, atât de necesare în societatea de mâine. Un elev instruit din punct de vedere digital trebuie să știe să își aleagă informațiile din media, trebuie să aibă un program clar stabilit, precum și o disciplină personală, dar trebuie să cunoască și riscurile pe care le presupune mediul virtual.

Bibliografie

1. BANDURA A, Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1986, ISBN 978-0-13-815614-5
2. BOTNARIUC P, CUCOȘ C, GLAVA C, IANCU D, ILIE M, ISTRATE O, LABĂR V, PÂNIȘOARĂ O, ȘTEFĂNESCU D, VELEA S, Școala Online. Elemente pentru inovarea educației. Raport de cercetare evaluativă, București, mai 2020, Editura Universității din București, ISBN online 978-606-16-1164-5, disponibil la https://www.psih.uaic.ro/wp-content/uploads/sc_onl_rap_apr_2020.pdf, accesat în aprilie 2023
3. CUTURELA A, GHEORGHE A.M, et al., Accesul populației la tehnologia informațiilor și comunicațiilor în anul 2019, INS, 2019, disponibil la <https://insse.ro/cms/ro/tags/accesul-populatiei-la-tehnologia-informatiei-si-comunicatiilor>, accesat în aprilie 2023
4. DESI 2019, Indicele economiei și societății digitale (DESI). Raportul de țară din 2019, România, disponibil la https://romania.representation.ec.europa.eu/index_ro, accesat în aprilie 2023
5. DESI 2020a, Indicele economiei și societății digitale (DESI). Raportul de țară din 2020, România, disponibil la <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-romania>, accesat în aprilie 2023
6. DICKSON K, RICHARDSON M, KWAN I, MACDOWALL W, et al., Screen-based activities and children and young people's mental health: A Systematic Map of Reviews, London, 2018, EPPI-Centre, Social Science Research Unit, UCL Institute of Education University College London, disponibil la <https://eppi.ioe.ac.uk/cms/Default.aspx?tabid=3748>, accesat în aprilie 2023
7. LIVINGSTONE S, DAVIDSON J, BRYCE J, Children's online activities, risk and safety, A literature review by the UKCCIS Evidence Group, October 2017, disponibil la https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/759005/Literature_Review_Final_October_2017.pdf, accesat în aprilie 2023
8. PEREIRA I, RAMOS A, MARSH, The Digital Literacy and Multimodal Practices of Young Children: Engaging with Emergent Research. Proceedings of the first Training School of COST Action IS1410, University of Minho, Braga, Portugal, 6th-8th June, 2016, Braga: Centro de Investigação (CIEd), disponibil la https://www.sheffield.ac.uk/polopoly_fs/1.660127!/file/1st_TrainingSchool.pdf, accesat în aprilie 2023
9. PRENSKI M, Digital Natives, Digital Immigrants, From On the Horizon (MCB University Press, Vol.9 No.5, October 2001), disponibil la <https://marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>, accesat în aprilie 2023
10. RODIDEAL A, Avantaje și riscuri ale internetului pentru copii și adolescent, Strategii de mediere digital parentală și școlară, 2021, Editura Presa Universitară Clujeană, ISBN 978-606-37-0975-3, disponibil la http://www.cmbrae.ro/2017/wp-content/uploads/2021/07/Avantaje-si-riscuri-ale-internetului_Anda-R.pdf, accesat în aprilie 2023
11. SPITZER M, Dementia digitală, 2020, Editura Humanitas, ISBN 978-973-50-6713-7
12. STRAKER L, ZABATIERO J, DANBY S, Conflicting Guidelines on Young Children's Screen Time and Use of Digital Technology Create Policy and Practice Dilemmas, disponibil la <https://www.jpeds.com/action/showPdf?pii=S0022-3476%2818%2930912-0>, accesat în aprilie 2023
13. Studiu privind utilizarea Internetului de către copii, disponibil la <https://oradenet.ro/docs/Raport-Utilizarea-Internetului-de-catre-copii-V5.pdf>, accesat în aprilie 2023